

”Sedan fik os til at forstå Roncevaux”

Litteratur, nation og historie

Af Peter Madsen

Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, Københavns Universitet

Litteratur er ikke blot et anliggende mellem forfatter og læser. Litteraturens liv i samfundslivet formidles i væsentlig grad igennem institutioner, ikke mindst skolesystemet, som igennem kulturforståelsen i nations-begreber fra det nittende århundrede fik en central placering. Den derigennem etablerede tradition for sammenknytning af litteratur, skole og nation er fortsat virksom i den politiske styring af vort eget skolesystem, sådan som det fremgår af de forskellige bestræbelser på fastlæggelse af en national kanon igennem de senere år. Særligt nær er sammenknytningen af litteratur, skole og nation, når der er tale om litterær behandling af fortidens historie. Receptionen af *Sangen om Roland* og indføjningen af den i det franske skolesystem er et illustrativt eksempel på dette.

I

Da de nære venner Roland og Oliver i digtets mest berømte scene fører den frankiske hærs bagtrop igennem passet over Pyrenæerne ved Roncevaux på vejen tilbage fra Spanien og bliver overfaldet af hvad der dengang blev kaldt saracener, nu muslimer, opfordrer Oliver Roland til at blæse i sit horn, Olifant, for at hidkalde Karl den Store og hoveddelen af hæren. I sin reaktion artikulerer Roland en række afgørende dimensioner i det forestillingsmønster, han er den fremmeste repræsentant for. Først gælder det hans eget ry: ”Så måtte jeg da være gal;/ jeg ville miste mit ry i hele Frankrig”, dernæst er det slægten, der er hans anliggende: ”Himlens gud forbyde/ at min slægt skal lide skam på grund af mig,/ og at vort skønne Frankrig skal foragtes.” Til slægten føjes således *’la douce France’*, som det igen og igen hedder i digtet, og dermed Karl den Store, som Roland står i et feudalt loyalitetsforhold til, således som han snart efter understreger det: ”Gid Gud og alle engle må forhindre,/ at Frankrigs ære går i skår på grund af mig./ Selv vil jeg hellere dø end lide skam,/ Karl elsker os højest hvis vi kæmper godt.” Ordet *’elske’* henviser her til vasalrelationen. Tidligere har Roland formuleret det direkte: ”For at tjene vor konge må vi blive her og kæmpe./ For sin herre må man udholde al slags elendighed” Endelig gælder det forholdet til den vantro fjende: ”Det Gud forbyde,” svarer så Roland, *’at nogen mand i verden skal kunne sige/ at jeg har blæst i hornet for en hednings skyld!’* Hans formuleringer viser dobbeltheden i forholdet til saracenerne: Afgørende er æren og den feudale loyalitet, men æren erhverves inden for rammerne af en konfrontation, der er religiøst defineret, sådan som han kort efter ud-

trykker det i den bekendte sentens: ”Hedningerne har uret, de kristne har ret”, hvortil han dog straks tilføjer: ”Et dårligt eksempel giver jeg ingen mand.” Personligt ry, slægtens ry, loyalitet over for feudalth Herren, kampen for det skønne Frankrig – og for den kristne sandhed og ret: Det er denne sammenfletning, der er kernen i den forestillingskreds, Roland repræsenterer. Hæderen og retten er ét: ”Det skønne Frankrig skal ikke miste sin hæder./ Slå til, I franker, den første sejr er vores!/ For vi har ret og disse slyngler uret!”

Den historie der fortælles i digtet, er i kort begreb, at Karl den Store har ladet sig overtale til at drage tilbage fra Spanien, hvor han i syv år har kæmpet mod saracenerne. Baggrunden for overfaldet i passet ved Roncevaux er et forræderi. Ganelon, der er Rolands stedfar, har konspireret med saracenernes konge, som har foregivet at ville omvende sig til kristendommen og derigennem forlede Karl den Store til at drage tilbage til Frankrig. Efter nederlaget vender Karl tilbage og nedkæmper saracenerne, som har fået forstærkning fra nærøsten med fyrsten Baligant i spidsen. Saragossa bliver erobret. Tilbage i Frankrig bliver Ganelon dømt for forræderiet og henrettet. I den kristne optik er Ganelon en Judas-skikkelse, mens Roland dør i Kristi efterfølgelse. Alt dette udspiller sig i slutningen af 700-tallet. *Sangen om Roland* henviser i et vist omfang til historiske begivenheder, men den litterære fremstilling svarer ikke helt til den faktiske historie. På vej over Pyrenæerne blev Karls bagtrop faktisk overfaldet ved Roncevaux – ifølge karolingiske kilder af baskere, dvs. af kristne, mens arabiske kilder omtaler mauriske tropper. Det antages i forskningen, at der var tale om en kombination af baskiske og mauriske tropper. Digtets version repræsenterer således en organisering af begivenhederne, der udelukkende går ud fra den religiøse modsætning. Sangen har ændret de historiske begivenheder til en konfrontation mellem Karl den Store og saracenerne.

Denne konfrontation har omfattende karakter. Sangen opregner udførligt de forskellige grupper, som udgør såvel Karls hær som de saracenske tropper. Den lokale spanske konge får hjælp af fyrsten fra Kairo, den nævnte Baligant, hvis tropper – ”Hedningene fra Arabien” – hidrører fra et omfattende område, der rækker ind over flere kontinenter. Lige så sammensat er Karls hær, svarende til den faktiske sammensatte karakter af det rige, han herskede over. Men konfrontationen mellem disse brogede hæere, der samtidig er en konfrontation mellem kristendom og islam, er desuden en konstruktion, som bringer korstogene i erindring. Digtet antages da også i den form, det kendes i fra det tidligste overleverede manuskript, at være blevet til omkring 1100, dvs. omkring tiden for det første korstog, som blev iværksat i 1095 og førte til erobringen af Jerusalem i 1099. Hvad enten der er tale om ekkoer i digtet fra formuleringer i forbindelse med korstoget, eller omvendt digtet eller tilsvarende sange har været en del af klangbunden for korstogsformuleringerne, så er der tydelige ligheder. Da ærkebiskop Turpin, som ved siden af sin gejstlige funktion er en drabelig kriger, udbreder sin velsignelse over krigerne ved optakten til slaget ved Roncevaux, er det nok den feudale pligt, han sætter af fra, men derefter taler han inden for en kristen referenceramme, der indbefatter syndsforladelse og udsigt til martyrstatus, helt i overensstemmelse med hvad pave Urban II skal have fremført i Clairmont i 1095 i sin opfordring til korstog: ”Ædle baroner, kong Karl har sendt os her,/ og vores konge skylder vi vor død./ Hjælp med at støtte kristendommen!/ I skal i slag, det ved I ganske sikkert,/ for her foran jer ser I

saracenerne./ Bekend jer skyld, og bed så Gud om nåde./ jeg giver jer syndsforladelsen for jeres sjæles skyld./ Hvis I skal dø, bliver det en hellig martyrdød. / Øverst i Paradiset får I jeres pladser.””

II

Værkets nyere historie beror først og fremmest på en udgave, der blev etableret på grundlag af et manuskript i Oxford, som betragtes som det ældste overleverede. Den udkom i 1837. Beskæftigelsen med *Sangen om Roland* på dette grundlag falder således i den periode, hvor den nationale bevidsthed og forestillingerne om en nationallitteratur som kilde til national identitet var i høj kurs. Gaston Paris, en af de store middelalderforskere, der repræsenterede denne tendens, holdt i december 1870 en forelæsning på Collège de France om ”*Sangen om Roland* og den franske nationalitet”. Tidspunktet var vigtigt: Det var få måneder efter Frankrigs kapitulation til Tyskland efter nederlaget ved Sedan. Forelæsningen er optrykt i overensstemmelse med hvordan den blev fremført ”under smertelige omstændigheder, den bevarer det umiddelbare indtryk af”, som Paris skriver i forordet til den samling af forelæsninger og essays, den indgår i. I denne exceptionelle situation kommer sammenfletningen af national historie, nationallitteratur og national identitet til meget tydeligt udtryk.

Middelalderdigtningen er vigtig for forståelsen af ”udviklingen af vor nationale bevidsthed”, siger Gaston Paris, og den er da også blevet dyrket entusiastisk ”i de seneste år”. Han fremhæver træk som ”naiv storhed”, ”enkelhed” og ”følelsesstyrke”. Middelalderdigtningen vil – og det er et vigtigt punkt – efter hans overbevisning spille en stadig mere anerkendt rolle i fransk kultur og uddannelse:

Enten forsvinder den franske nationalitet, hvad der ikke ville behage Gud, eller den vil finde nye kræfter ved sine kilder og styrke sig ved en på en gang øm og fast sympati for alle dens manifestationer på den jord, hvor den er formet, lige fra dens barndoms naive sange [dvs. *chansons de geste*], som endnu er så stærke og som gav genlyd i hele Europa, og til de mest gennemarbejdede og perfekte værker, som dens ånd har skabt i fuld bevidsthed om sig selv.

Gaston Paris slutter efter denne antydning af nationsbevidsthedens lange historie sit forord med at antage, at bogens indhold kan finde interesse igennem præsentationen af nogle sider af ”vore forfædres liv for syv eller otte hundrede år siden” – disse forfædre,

som beboede vort fædreland, som har bragt deres blod videre til os, som talte vort sprog, hos hvem vi så ofte finder vort hjerte såvel som vor ånd. Det elvte århundredes franskmænd var allerede ægte franskmænd: de elskede Frankrig lige så meget som vi gør, og de holdt måske mere af hinanden end vi gør; deres ånd lignede vor, og vi forstår dem i det omfang vi anstrenger os for det. Hvem græder ikke med Karl den Store over Rolands heroiske død?

”Jeg havde”, siger Paris i forelæsningen om *Sangen og Roland*, ”ingen anelse om, at jeg skulle starte min undervisning i 1870 midt i den jernring, som de tyske tropper lægger omkring os”. Men situationen giver så meget desto mere grund til at interessere sig for den karolingiske periode (som er opkaldt efter Karl den Store og hans slægt), hvor Frankrig allerede ”fandt fuld bevidsthed om sig selv”. ”Disse sidste måneder, der så grundlæggende har ændret alle vort nationale livs betingelser, synes at kaste vort sædvanlige studieemne endnu længere tilbage i fortiden.” Men sådan forholder det sig ikke, stoffet er ”på ingen måde uden stor national og endog aktuel interesse”. På den ene side er forskningen international, den tilhører de civiliserede landes fællesskab, den moderne pendant til andre tiders ”*cit  de Dieu*”, dvs. det kristne fællesskab, på den anden side kan beskæftigelsen med det nationale stof styrke den nationale identitet:

Et folks litteraturhistorie [...] er dets moralske livs historie, og ganske særlig dets nationale bevidstheds historie [...]. Det der skaber en nation, det er, mine herrer, ikke et vist antal menneskers politisk associerede blotte rent materielle sameksistens, der er skabt med magt og opretholdt gennem sædvane. [...] Et samfund, der er således konstrueret, er en ren mekanisme (...) Et stort nationalt liv er tværtimod væsentligt organisk: det vil sige at der mellem de forskellige medlemmer, der udgør det, er harmoniske forbindelser, der bygger på hver enkeltets natur, intime karakter og funktion.

Et sådant samfund bygger grundlæggende på kærlighed, som er slutresultatet af etableringen af national identitet igennem slægt [*race*], kultur, religion, n r samlivet er blevet ”anden natur”. Herigennem adskiller en *organisk* nation sig fra et blot *mekanisk* sammenføjet imperium – det er formentlig det nyligt samlede tyske kejserrige, Paris henviser til her som modsætning til det skønne, gamle Frankrig. Et sådant organisk nationalt liv er, mener han, en af de smukkeste former for menneskeliv, der finder sin identitet på den ene side gennem sammenligning med og modsætning til andre nationer og på den anden side gennem litteraturen.

Litteraturen er udtryk for nationens liv: hvor der ingen nationallitteratur er, der er der kun et ufuldstændigt nationalt liv. (...) Det er ikke tilstrækkeligt at have store forfattere for at have en national litteratur: det er også nødvendigt, at forfatterne med styrke har udtrykt nationens sjæl. (...) En nationallitteratur er et folks livs mest holdbare element.

Anlægges et sådant syn på Frankrigs historie, så kan det iagttages, hvordan der netop omkring den tid, hvor *Sangen om Roland* er blevet til, er sket en definitiv konstituering af Frankrig som nation på feudalt og kristent grundlag. Igennem studiet af *Sangen om Roland* (og de øvrige *chansons de geste*) kan vi finde epokens ”moralske og inderlige betydning”:

Tro mod sin dobbelte [feudale og kristne] oprindelse ser Frankrig sig som pålagt en kristen og krigerisk mission; at kæmpe under en konge for at forsvare og ud-

brede religionen, det er den smukkeste funktion, denne mission tildeler Frankrigs aktivitet. Denne holdning har i historien frembragt Korstogene, som i særdeleshed var et fransk værk; i poesien frembragte denne indstilling det karolingiske epos. (...) Den sandhed, som middelalderens Frankrig ville udbrede, det er den kristne religion. De erindrer, at frankerne, efter deres omvendelse, erklærede sig som det folk, Kristus elskede, og som var udvalgt af ham til at forsvare hans kirke og rejse hans altre. Det er den samme ide, *Sangen om Roland* udtrykker seks hundrede år senere. Fjenderne har rigtignok skiftet: de er ikke længere afgudsdyrkere, det drejer sig om at overvinde for at konvertere dem, der er muhamedanere; men de kristne franskmænd tager sig ikke meget af de sondringer: for vor poesi drejer det sig stadig om hedninge. Disse hedninge er i besiddelse af Spanien: det er Frankrigs pligt at tage Spanien fra dem, eftersom de har en forkert religion.

Og her citerer Gaston Paris så for første gang fra *Sangen om Roland*: ”Hedningene har uret og de franske har ret.” Brutaliteten i Karl den Stores omvendelsesbestrebelse efter erobringen af Saragossa, som de skildres i digtet, er ikke undgået Gaston Paris’ opmærksomhed, sådanne ”naivt grusomme” adfærdsformer er, påpeger han, stadig ikke helt udryddet i Frankrig: Man kan blot tænke på bestræbelserne på at skabe ”sande republikanere” (Gaston Paris’ kritik retter sig her formentlig mod den franske revolutions jakobinisme og dens arvtagere). Men tanken om Frankrigs ”*noble besoin d’expansion*”, ”ædle behov for ekspansion, som har skabt og som udgør vort lands storhed”, denne tanke forener *Sangen om Roland* med den aktuelle situation. Her er det værd at erindre, at Frankrig på dette tidspunkt i fyrre år havde kæmpet for at tæmme modstanden mod okkupationen af Algeriet.

Imidlertid er ekspansionsopgaven, Frankrigs ”universelle mission”, ikke det eneste budskab fra *Sangen om Roland*. Hertil kommer den dybe nationale enhed, som også præger værket. Det er her den ”guddommelige” formulering af ”det skønne Frankrig” viser sig. Det er en formulering, der gentages mange gange i sangen. Her ”udtrykkes så yndefuldt og dybt den kærlighed, denne den mest elskværdige af al jord allerede indgød sine børn. Skønne Frankrig!” Hvori består dette ’skønne’ (søde, milde, etc.)? Den franske patriotisme, fædrelandskærlighed som det også hedder på dansk, har sin særlige form: ”kærligheden til vores jord, til vores tempererede klima, den altid kære, og for den eksilerede så bitre, erindring om horisonterne, landskaberne, skovene og bjergene, som vore øjne har elsket siden barndommen”. Da Roland er ved at dø, erindrer han netop det skønne Frankrig. Et tredje træk ved nationalfølelsen er den højt opdrevne omsorg for landets ære. Hertil kommer så ”kærligheden til institutionerne”, som i *Sangen om Roland* viser sig i den gennemgribende normsætning inden for rammerne af feudalsamfundets vasalforhold, hvor Karl den Store ”så at sige i krigernes øjne inkarnerer Frankrig selv”. Gaston Paris kan da foreløbig konkludere: ”Alle disse træk, mine herrer, føjer sig sammen til at give *Sangen om Roland* dens storslåede karakter, til at gøre den til et uforligneligt monument, ikke alene over vor poesi, men også over vor nationalitet.” I kort begreb: kærlighed, ære og hengivenhed. Alligevel har værket ikke den plads i den franske bevidsthed, som tilkommer det. Renæssancen indebar en dyrkelse af antikken, og resultatet er, at den kulturelle bevidsthed først og fremmest forholder sig til

antikken og til ”*la raison moderne*”. I Tyskland har man derimod hentet national styrke i den gamle digtning. Noget tilsvarende er der behov for i Frankrig. Og det er en uddannelsesopgave. Årets begivenheder – og vi husker at Gaston Paris holdt sin forelæsning under tysk besættelse af Frankrig – viser tydeligt, at der er behov for en styrkelse af den nationale bevidsthed:

Ved at få den jord til at ryste under vore fødder, som vi troede var fuldstændig fast, har katastrofen i 1870 vist os faren (...) Det vi mangler, men som det står i vor magt at give os selv, det er kærligheden til vort nationale liv, tilknytningen til vore institutioner, den dybe følelse af indbyrdes solidaritet. (...) Det er nødvendigt, at en bedre gennemtænkt uddannelse giver sjælene denne enhed tilbage, som middelalderen sikrede dem i kirken (...).

Med dette formål for øje er det værd at vende tilbage til dengang, den franske nation satte sine levende rødder i den jord, den stadig er rodfæstet i. *Sangen om Roland* er som inkarnationen af de centrale dyder det rette forankringspunkt, dér ”klingede allerede Frankrigs stemme (...) denne mandige og heroiske stemme (...) lad den finde genklang i vore hjerter, denne fædrelandets store stemme (...) lad os først og fremmest, som Roland, ønske, at man aldrig vil kunne sige om os, at Frankrig på grund af os har tabt sin værdi!” – ”Himlens gud forbyde [...] at vort skønne Frankrig skal foragtes,” siger Roland som citeret i digtet, og et andet sted ”Det skønne Frankrig skal ikke miste sin hæder.”

Som Gaston Paris’ kollega Léon Gautier formulerede det: ”Sedan fik os til at forstå Roncevaux”.

III

Integrationen af *Sangen om Roland* i det nationale uddannelsessystem som led i en oprustning af den nationale bevidsthed var ikke noget enestående fænomen, heller ikke på europæisk plan¹, om end den situation, Gaston Paris formulerede sit projekt i, var ekstrem. Gaston Paris’ brug af værket beroede på en generalisering, der underspillede dets udpegning af fjenden. Men han fastholdt en ekspansionistisk dimension i formuleringen af den franske mission. Det blev et centralt tema i de kommende år, hvor afgivelsen af Alsace og Lorraine til Tyskland blev en af impulserne bag en systematisk ekspansionspolitik, som ofte var ledsaget af forestillingen om Frankrigs universalistiske mission, et arvestykke fra 1789-revolutionen og Napoleonstiden. Integrationen af tekster som *Sangen om Roland* i skolesystemet som en slags udgangspunkt for nationallitteraturen og som en rettesnor for national bevidsthed passede meget godt ind i ekspansionsprojektet.

¹ Det er for perspektivets skyld værd at erindre, at der i Danmark omkring 1900 skete et skift fra hovedvægt på klassisk kultur til hovedvægt på nordisk og dermed national kultur, og at der ikke siden er sket nogen væsentlig ændring i den henseende i det danske skolevæsen, bortset fra at det øvrige nordiske stof nok er trådt tilbage til fordel for det så at sige rent nationale.

Sammenhængen mellem digtets rolle i skolen og samtidens Frankrig fremgår tydeligt nok af hvad Maurice Bouchor, som i 1899 udgav en version til skolebrug, skrev i sin indledning. Baggrunden for hans betragtninger er bl.a. andre udgiveres bestræbelser på at rense ud i digtet i forhold til samtiden. Hvor katolske kommentatorer kunne tilslutte sig digtets glorificering af kristendommen, fandt protestantiske kommentatorer, at digtets ”fanatiske” og ”intolerante” aspekter kunne øve uheldig indflydelse. Som en af dem skrev: ”At sætte sværdet i den religiøse tros tjeneste, det er en ide, der tiltaler middelalderen, men er dybt frastødende for os. Under denne synsvinkel kunne Sagen om Roland øve en uheldig indflydelse på børnene, hvis man ikke var omhyggelig med at beskytte dem mod intolerancens farer.” Derfor udelod denne protestantiske udgiver eksempelvis formuleringen i digtet om, at der var ingen hedning, som ikke var dræbt eller blevet kristen efter Karl den Stores erobring af Saragossa. Men denne opstilling af samtiden som civiliseret i modsætning til middelalderen fandt Maurice Bouchor uholdbar:

Lad os ransage vores samvittighed (...). De svundne århundreders intolerance finder vi frastødende; men også her må vi sige: desværre! For vi har selv vanskeligt ved at lade være med at betragte dem som vore fjender, der ikke deler vores tro.

I det herrens år 1898 har man hørt råbet *Død over Jøderne!* i gaderne i Paris ligesom i gaderne i Algier. Barbariske scener har udspillet sig. Hvad end årsagerne var til disse udskejelser, så afslørede de en fanatisme, der er lige så frastødende som de barbariske tidsaldres. Vi tvinger ikke længere hedninge til at vælge mellem dåben og døden; vi taler til og med ikke længere om hedninger; men der er for os ’lavere racer’, og vi tøver ikke med at underlægge dem vores herredømme, når det er muligt. Med hvilken ret? Vi vover ikke at påberåbe os den stærkeres ret, vi hævder den mere civiliseredes ret. [...] men alt for ofte formår vi ikke andet end at underkaste vores ulykkelige sorte, gule eller røde brødre, at træde deres menneskeværdighed under fode og – for bedre at kunne udnytte dem – at smitte dem med vores skavanker.

Jeg må konkludere, at vi ikke har ret til at dømme det elvte århundredes riddere alt for hårdt.

Bekymringer som disse plagede ikke alle udgiverne. I en udgave for ungdommen skrev Petit de Julleville, som var en af de videnskabelige specialister i emnet, i overensstemmelse med Gaston Paris’ synsmåde:

Sagen om Roland [...] er vor nationalitets ældste monument. Dér har den nationale bevidsthed for første gang vist sig hos os, den bevidsthed som gør det, der først var en ansamling af mennesker, til et fædreland. Dér er Frankrigs navn for første gang blevet udtalt, og det fremkaldte de samme følelser, som det fremkalder i os. Det er ikke alene den franske digtning, man bevidner fødslen af med dette digt. Det er Frankrig selv.

Og den før nævnte Léon Gautier (som var katolik) skrev:

Et stort folk modtog en dag, fra Gud, denne gave, denne vidunderlige gave: en national digtning, en sanddru og stærk digtning, som i sandhed svarer til såvel al dets religiøse tro som alle dets politiske og militære ideer.

Dette folk har i ét digt, som er større end alle de andre, kunnet koncentrere alt dets episke digtnings mandige skønhed. Det besidder en slags Iliade, hvis form er mindre perfekt end Homers, men hvis tanke et højere.

– eftersom kristendommen står over græsk hedenskab, må man formode. Og samme Gautier formulerede forholdet til samtiden i revanchistiske termer: ”Hvad er, når alt kommer til alt, Roland, om ikke historien om et stort nederlag for Frankrig, som Frankrig gloriøst hævned? / Nederlaget! vi har netop været vidne til det. Men vi vil vel vide en dag at gøre gengæld med en stor og skøn sejr.” Ligesom Gaston Paris antydede det med modsætningen mellem organisk og mekanisk fællesskab (som var et udbredt tema i samtiden), kunne *Sangen om Roland* læses som modgift mod det moderne Frankrig, sådan som samme Gautier gjorde det: ”Frankrig hidrører ikke fra 1789; allerede det elvte århundredes Frankrig var stort og skønt, magtfuldt og elsket”.

Der var teser om digtning som folkedigtning i omløb. De tiltalte progressive, verdslige republikanere. Som en af dem (E. Roehrich) skriver: ”*Sangen om Roland* [...] er ikke ét menneskes værk, men et helt folks, et folk, som i disse glødende vers udtrykte sin lidenskab og sin entusiasme, sin frygt og sine forhåbninger, sin smerte og sine glæder.” Eller endnu tydeligere i en formulering om de episke digtninge generelt – i øvrigt i klar modstrid med deres faktiske karakter: ”det er helt igennem verdslige værker, som er udformet uden for klerkenes intellektuelle bevægelse [...]. Det er den franske ånd og den folkelige inspiration, der naturligt vælger frem” (Jules Arnoux).

Der var således mange forskellige opfattelser af digtet og dets forhold til samtiden. Det blev udsat for velmente tillempninger og lige så velmente, men misvisende fortolkninger, ligesom det blev taget til indtægt for samtidige chauvinistiske, ekspansionistiske og revanchistiske positioner ved siden af de alment nationalistiske. Men det blev under alle omstændigheder fra omkring 1880 en vigtig del af fransk almendannelse allerede fra de første skoleår. Den revanchistiske tematik kan have været en af faktorerne bag begejstret deltagelse i den første verdenskrig, men nærmere vores egen tids problemstillinger er det næppe helt af vejen at overveje, hvilken rolle et så furiøst anti-islamisk værk kan have haft og fortsat kan have for prægningen af forholdet til den islamiske verden og til europæisk bosatte tilhængere af denne religion. En stadig genoptagelse af artikulationen af den antiislamiske konfrontation i korstogs- og *reconquista*-tiden kan være klangbund for aktuelle holdninger. Til den historie, som *Sangen om Roland* noget omformet tager op, hører den islamiske fremtrængning til Tours og Poitiers i 732, som blev slået tilbage under ledelse af Karl Martell i et slag, der ofte betragtes som afgørende på europæisk plan, selv om historieforskningen ikke deler denne opfattelse. Chateaubriand fandt, at det var ”en af de største begivenheder i historien: hvis saracenerne havde vundet, ville verden have været muhamedansk”. Meget nærmere vore egne dage kunne man under præsidentvalget i Frankrig i 2002 læse plakater med teksten: ”Martell 732, le Pen 2002”.

Note

Chanson de Roland citeres efter Uffe Harders oversættelse *Sangen om Roland* (1965). Müller (1971) diskuterer kilder til sammensætningen af angriberne ved Ronsevaux. Kinoshita (2006) fremhæver paralleller mellem korstogsappeller og *Sangen om Roland*. Receptionshistorien behandles af Cerquiglini (1981), hvorfra citatet fra Léon Gautier om Sedan er taget, og Van Hemelryck (2009). Gaston Paris citeres efter Paris (1885). *Sangen om Rolands* rolle i det franske skolesystem behandles af Amalvi (1988), hvorfra citaterne er hentet. Citatet fra Chateaubriands *Analyse raisonnée de l'histoire de France* (1831), i *OEuvres complètes*, éd. Furne (1865), t. 8, og formuleringen fra le Pen-plakaten er hentet fra Ruscio (2004).

Litteratur

- Amalvi, Christian (1988): *De l'art et de la manière d'accomoder les héros de l'histoire de France. Essais de mythologie nationale*. Paris: Albin Michel.
- Cerquiglini, Bernard (1981): "Roland à Ronsevaux, ou la trahison des clercs", *Littérature* no 42: 40-56.
- Chateaubriand, Francois-René de (1865): *Analyse raisonnée de l'histoire de France* t. 8, i *Oeuvres complètes*, Paris: Furne et Cie.
- Kinoshita, Sharon (2006): *Medieval Boundaries. Rethinking Difference in Old French Literature*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Müller, Franz Walter (1971): *Menéndez Pidal und die Rolandsforschung*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
- Paris, Gaston (1885): *La Poésie du moyen age. Lecons et lectures*, Paris: Hachette.
- Ruscio, Alain (2004): "France: What every schoolchild knows", *Le monde diplomatique*, marts. På tysk i *tageszeitung* (13.2.2004): "Heidenangst im Abendland" (<http://www.taz.de/1/archiv/archiv/?dig=2004/02/13/a0036>).
- Sangen om Roland* (1965), oversættelse ved Uffe Harder. København. Schönberg.
- Van Hemelryck, Tania (2009): "La *Chanson de Roland* aux XIXe, XXe et XXIe siècles. De la glorification nationale à l'instrumentalisation idéologique", *Interférences littéraires*, nouvelle série, no 3, dir. Francois-Xavier Lavenne & Olivier Odaert, novembre 2009, 27-35 (<http://www.uclouvain.be/sites/interferences>)